

biblioteka **BALKANON #1**

PESMA
Oskar Davičo

Copyright © Naslednici Oskara Daviča (Ana, Branka, Jana, Jelena)
Copyright © ovog izdanja Kontrast izdavaštvo 2023

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Glavni i odgovorni urednik:
Ivan Isailović

Urednik izdanja:
Goran Korunović

Pogovor:
Muharem Pervić

Lektura i korektura:
Kontrast izdavaštvo

Dizajn korica:
Slavimir Stojanović Futro

Prelom:
Ivan Isailović

Štampa:
F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs
www.glif.rs

OSKAR DAVIČO

PESMA

Priredio:
Goran Korunović

KONTRAST
Beograd, 2023

SVECI I ZAVODNICI: „PESMA” OSKARA DAVIČA

U našoj savremenoj kulturi, razgovor o piscima komunističkog uverenja retko se zadržava u ravni rasprave o njihovom književnom stvaralaštvu. To posebno važi za Oskara Daviča. Paraliterarne povesti, detalji iz privatnog života, ocene odnosa sa drugim piscima, odmeravanje uticaja u književnoj javnosti – često prate govor o Davičovoj literaturi. Negde između kritičkog preispitivanja jugoslovenskog nasleđa i uopštavajućih sudova o (inače širokoj) skali komunističkih/socijalističkih ideoloških opcija, previđa se književnoumetnički značaj koji Davičo ima za srpsku književnost.

Taj značaj je posebno uočljiv u polju poezije. Malo je pesnika u XX veku koji su srpsko pesništvo obogatili i oživeli poput Daviča. Sposobnost kumuliranja – u vitalističkom ritmu – organskih pesničkih slika, nepredvidljiva imaginacija koja ukršta komunitarno i intimno iskustvo, oslobađanje nesvesnih izvora iskazivanja, teško sagledivo bolje jezičkog diverziteta, implicitno prevladavanje privilegovane pozicije pesnika kroz novo približavanje poezije i egzistencije – tek je deo osobina zbog kojih se Davičo ispostavlja kao jedna od najznačajnijih figura srpske poezije XX veka. Njegova rana pesnička dela, poput *Hane* i *Detinjstva*, poseduju kanonski status i važe za teško doseziv primer sraslosti živih, slojevitih pesničkih slika i uzburkanog, valovitog, nezaustavljivog ritma. I kada u drugim pesničkim knjigama nastoji da jezikom istovremeno zahvati i herojsko-revolucionarni etos i individualne afekte, i kada, u poznijoj fazi, gubi na ritmičkoj lakoći iako ostaje neumorni izvor vrtložnih i alogičnih prizora i predstava – Davičo ne napušta poziciju posrednika prema novim mogućnostima srpskog pesničkog jezika.

Ali, šta to danas znači savremenom čitaocu? Dobar deo aktuelne poezije nije krenuo putem jezičke invencije do koje je držao pesnik *Hane*. Čak posmatrano u ideološkom smislu, premalo je u novoj poeziji uverenja kojima vredi posvetiti život – čime Davičovo pesništvo svakako odiše. Ako je, sledstveno tome, Davičova poezija danas pre svega zanimljiva onima osetljivijeg sluha za pesnički jezik, može li savremenim čitaocima biti intrigantnija njegova proza? Roman *Pesma*, publikovan 1952. godine, značajno se izdvaja u okvirima Davičovog proznog opusa i neosporno može bit značajan i za današnju čitalačku publiku.

Posmatrano najpre u svetlu zasnivanja književne modernosti u našoj kulturi, taj roman stoji na početku procesa emancipacije posleratne literature od stroge podređenosti ideološkim obrascima. Zajedno sa Krležinim govorom na Kongresu pisaca u Ljubljani (1952) i prvim zbirka Vaska Pope i Miodraga Pavlovića, Davičova *Pesma* učestvuje u spektru poetičko-ideoloških smernica koje, iako ne uvek u međusobnom poklapanju, jasno upućuju na moderne potencijale tadašnje jugoslovenske literature. Kao argumente u prilog prethodnoj tvrdnji, književni istoričari bi mogli da navedu niz svojstava Davičovog izraza u *Pesmi*: odstupanja od neorealističkog modela pripovedanja, dinamična smena narativnih sredstava i njihova česta uslovljenost svešču junaka, zatim karakterizacija kojom junaci nadilaze ideološku funkcionalnost i proširenje polja prikazanog iskustva.

U svemu tome postoje tri aspekta koji su posebno važni u približavanju *Pesme* našem vremenu. Prvo, dodatno žanrovsko profilisanje tog romana. Drugo, specifičnost likova koje Davičo stavlja u prvi plan. I treće, priroda jezika kojim se junaci služe. Najpre, o žanrovskoj potki Davičovog romana. Opravdano je reći da je *Pesma* u stvari *moralističko-politički triler*. Tematizacijom borbe beogradskih ilegalaca protiv okupatora u Drugom svetskom ratu, u romanu se spajaju zaplet neizvesnog razrešenja, ispunjen napetošću, i ekstenzivne deonice autorefleksija i polemika o odnosu morala i ideologije, o sauslovljenosti etičkih pitanja i političko-revolucionarnih stremljenja. Ispisan gustim

jezikom koji intenzivno evocira raznorodne nivoe stvarnosti – od intimnih do eksterno-društvenih – roman uspešno ispunjava zahteve i triler-žanra i modernističke težnje da se nijansirano zahvati svest junaka. Drugim rečima, opsežna samopreispitivanja i dugi dijalozi ne zatamnjuju jasno postavljenu i uz suspens ostvarenu triler-potku romana, ubrzavanu i intenziviranu sa odmicanjem radnje.

Drugi aspekt romana koji bi danas mogao da bude zanimljiv, u vezi je sa samim likovima. Ne samo da se u romanu problematizuje odnos individualnih volja i nadpersonalnih instanci unutar političko-ideoloških pokreta, već se, što je još važnije, sama ideologija ukazuje kao neodvojiva od libidinalno-afektivnih motivacija u čoveku, u krajnjoj instanci i od seksualnosti subjekata koji učestvuju u održanju i dejstvu određenog ideološkog obrasca. Suprostavljajući u dobrom delu toka radnje deklarirani asketizam Miće Ranovića, tj. njegovu radikalnu posvećenost revolucionarnoj borbi, i, sa druge strane, hedonizam i sirovu seksualnost pesnika Andrije Vekovića, simbolički važne figure za samu Partiju, Davičo otvara problem stepena i vida učešća libidinalno-nesvesnih, seksualnih aspekta subjekta pri realizaciji određene ideologije. Iako je pre svega usmerena na dovršenje komunističko-revolucionarnih ciljeva, *Pesma* navedeni problem implicitno postavlja i šire: da li je libidinalni aspekt naših života podrivajući ili podsticajan po ostvarenje ideoloških namera? Da li su u transformaciji društva delotvorniji „sveci”, oni koji i seksualnost podređuju novoj viziji sveta, ili „zavodnici”, oni koji pred javnošću svojih istomišljenika ne mistifikuju svoje porive i ne brinu o moralu zajednice?

Zaista, Davičo formira zanimljivu opoziciju likova – pruža sliku ateističkog askete Miće, komunističkog „sveca”, i pesnika Vekovića, vremešnog Don Žuana koji poseduje snažan simbolički značaj za Partiju, uprkos narušavanju morala zajednice kojoj ideološki stremi. I pre nego što skrenemo pažnju na to kako je taj sukob Davičo smislaono razrešio – a razrešenje se ostvaruje u ravni poimanja same upotrebe jezika – vredno uputiti na još jednog intrigantnog junaka, na nemačkog oficira Klause. Reč je o antagonistu

koji ispituje Vekovića u zatvoru, objavljujući se kao osobeni nacistički Mefisto. Obrazlažući, uz oslanjanje na Hegelovu filozofiju, razloge i opravdanje nemačke dominacije, Klaus se ukazuje kao anti-junak koji je adekvatna protivteža u dve bazične ravni realizacije romana – na planu triler-zapleta i u polju diskurzivno-refleksivne artikulacije nužnosti osvajanja slobode. Drugim rečima, Davičo je uspeo da nacističkom zlu umetnički podari zavodljivo lice, da mu oblikuje poziciju koja se mora opovrgavati ne samo neposrednom oslobodilačkom borbom, nego i diskurzivnom argumentacijom. Klaus je, sledstveno tome, tip antagoniste kakav se retko sreće u našoj književnosti.

Vratimo se odnosu libida i uverenja, seksualnosti i ideologije, komunitarnog morala i želje pojedinca. Razrešenje tako postavljenog napona ostvaruje se u ravni romana koju smo takođe istakli kao potencijalno važnu za savremenog čitaoca – u ravni *upotrebe jezika* samih junaka. Zašto bi to danas bilo relevantno za čitaoce, pogotovo što je u kritici ukazivano upravo na to da likovi često govore na način koji psihološku motivaciju čini problematičnim aspektom dela? Kako onda opravdati to što su samopreispitivanja Miće, Vekovića i Ane – junakinje zbog koje se Mića, pri kraju romana, udaljava od asketizma i okreće telesnoj ljubavi – često izrazito lirizovana?

U takvom književnom postupku zapravo se krije krucijalna i dalekosežna ideja Davičovog romana. Jer, budući da govor likova ne oslikava uvek razlike njihovih karaktera/identiteta, on je u službi nekog drugog načela, značajnijeg za smisao romana. Reč je zapravo o tome da *lirizam* koji prožima sve instance iskazivanja – i pripovedača i samih likova – implicira ideju o nužnosti *jezičko-imaginativnog obogaćenja* ideološkog jezgra u samim junacima. Drugim rečima, nije samo stvar u tome da asketa (Mića) prihvati eros kao neizbežni aspekt svog bića ili da Don Žuan (Veković) postane spreman na žrtvu radi nadličnih ciljeva, već je, sledstveno upotrebi jezika u Davičovom romanu, neophodno da *poezija* i *mašta* natope ideološka polazišta u čoveku te da tako

postanu generatori dalekosežnije realizacije ideologije i transformacije društva. Nema, dakle, promene sveta ukoliko se delovanje ideologije liši poezije, mašte i erosa, postuliranog i u razbokorenom jeziku i u radu imaginacije.

Na koncu, implicitna poruka Davičovog romana ne važi samo za levu ideologiju. Sam Krleža je, recimo, zabeležio u jednom putopisu da nema demokratije bez mašte. Srodno tome, mnogo je puta pokazano (npr. u idejama Lajonela Trilinga) da i pod liberalnim ideološkim okriljem književnost vrhunskog dometa pomaže da se okoštali obrasci i fraze liberalne ideologije iznova usmere ka smisaono, jezički i imaginativno bogatijim realizacijama. U današnjem svetu kada se često traže jednostavni odgovori na složena pitanja, kada slika potiskuje reč a vizuelni sadržaji guraju u drugi plan važnost personalnog rada imaginacije, čini se da su nam poezija i mašta neophodni. Roman *Pesma* ih svakako čini prisutnijim u našim životima.

Goran Korunović

Pesma

Prvi put objavljeno: 1952.

1.

Subota, mart, sumrak

— Niks sfeste! — šaputao je sredovečni čuvar, u poluvojničkom — tanas opláčno. Nema sfeste.

— Zvezde! — ispravi ga drolja u zelenoj haljini na karo — kaži: z.

— S! — reče vojnik i privuče devojkú sebi.

— Nemoj! — branila se neuvereno — moram da idem. Mame mi, moram.

— Nema sfeste, nema fajront.

— Za vas nema, ali za nas ima. Dok stignem, biće noć.

Devojka se izvuče iz zagrljaja i ustade. Vojnik se naže i pruži ruke da je zadrži.

— Ja tepi tao hlep!

Ali Mića je ranije već udario vojnika po glavi gvozdenom polugom, ne, francuskim ključem, i video ga je sad kako se ruši, spljošten, zabezeknut, krvav. Preneraženu devojkú samo ošamari. Ne. Nju udari nogom u suknju, otera. Ne. Njoj veza usta, ruke i noge i onda je ošiša. Mozak ubijenog vojnika, ljigav, siv, prljav, pulsirao je kraj njegovih nogu. Ni francuskim ključem, ni štemajznom, nego ga nožem treba. On zamisli sebe kako ga ubija. Ali rešeno je ovog puta: „Samo u krajnjem slučajú!”

Savlađujući neozbiljan otpor sukna, kože, mesa, nož se sjuri u telo krupnog Nemca. Mića nije zamahnuo. Čak ni ubo nije. Držao je samo nož u ruci. Vojnik je sam udahnuo nož i smrt mu je prošla kroz dušnik koji i postoji zato. Da izdiše život. I udiše — smrt.

Obgrlivši devojčuru, vojnik pođe s njom niza stazu.

Mića se oprezno izvuče iz golog ali gustog leskovog šiblja i priđe Kosti.

— Ti ostani tu!

— Zašto uvek ja? — poče da se šapatom tuži Kosta. Znao je da mu ne vredi, ali on je voleo da uvek bude kraj Miće.

Mića ga pogleda resko, hladno i uđe s Ljubom i Dimčetom u razglasnu stanicu. Ova neće preneti Nedićev govor.

Pogleda na sat. Deset do šest. Brzo razbiti lampe, kaleme i ostalo. Sve za dva minuta.

U šest će biti kod kuće.

2.

Subota, mart, osamnaest sati

Otkako je pred podne otišla Ana, ponevši portret koji je visio u udubljenju između policia s knjigama, otkako je Ana otišla...

Ana je otišla ponevši svoj uljani portret i poslednju akten-tašku njegovih rukopisa, i to je dobro, Gestapo i Specijalna policija neće naći ništa što bi moglo da kompromituje. Nju ili ma kog drugog. Nepotrebna pisma je spalio ranije. Ono do čega mu je stalo, sklonjeno je.

Otkako je Ana otišla, tužan kao bačena stvar, pesnik je sedeo za opustelim pisaćim stolom s grubim bukovim nogama, sedeo je nalakćen na glatku njegovu ploču od politiranog ružinog drveta, sedeo je tako, i ništa.,.

Ne samo ništa. I ne samo tako. Neko je vreme gledao kroz prozor na još golo kalemegdansko drveće. Da li da učini ono što je obećao? Onda je odlučio: učiniće što je obećao. I kao jedan običan kurir odneo je njeno pismo Mići. Nije mu ga predao u ruke. Ubačio ga je u limeno poštansko sandučće na vratima. A putem do Miće, koji je stanovao na IV spratu dvorišne zgrade iste kućerine, prelazeći preko zajedničkog tavana, desilo mu se nešto neočekivano, nešto što bi moglo da joj dokaže da nije tako star kako ona misli. Pralja je prva počela.

Desilo se sve, ali nije pomoglo, Nije obradovalo. Zašto su mu odneli Anu? Zašto, Mićo? Ti je ne voliš.

Vratio se posle i produžio da sedi tako. Ništa. Ni misli, ni osećanja, ni pokreta, ni sećanja, ni prave tuge. Jedno ništa. Jedno osećanje

da si nepotrebna, bačena, stara, tužna, gluva stvar na koju polako kaplju sumrak i tišina. Na koga to kaplju?

Na Andriju Vekovića, šta se čudiš!

Ne čudim se više. Bilo je nešto preko jedan sat kad se vratio s tavana. Sad se smrkava. Između tad i sad nije se zbililo ništa. Sedeo je samo. Nešto se pokvarilo u njemu, prelomilo. Nešto je prslo, Neki se točkić pomerio iz ležišta njegovog unutrašnjeg stroja, neka polužica. Neka je nevidljiva slavinica popustila u njemu. Nešto ga je preplavilo. Šta? Praznina? Izgleda da je konačno umrlo u njemu ono krvno zrnice nasleđeno od pradede hajduka i pustahije, skeledžije, svinjarskog trgovca i zulumčara. Tišina.

Dokle? Dokle će tako?

Na to Veković ne slegnu svojim masivnim, čvrstim ramenima i ne zatrese sedom glavom. Ali kao da je slegnuo ramenima, zatresao glavom i rekao: Ko zna dokle?

Ko zna? Dok ne dođu oni mladići sutra ili prekosutra, dok mu se ne nasmeše i ne šapnu: „Pokret!”

Do đavola, družo Vekoviću, kakav pokret! Ne mogu se večito pisati pesme. Star si za to. Slobodna teritorija i sve ostalo. Jadni su samo izgovori. Nedostojni inteligentna čoveka. Izlapelom pesniku ni slobodna teritorija ne pomaže. Ti to znaš. I šta se onda zavaravaš toliko vremena? Zašto obmanjuješ sebe i ne samo sebe? Što si ih uveravao da ćeš tamo napisati svoju najbolju pesmu, onu pravu, jedinu, onu zbog koje je vredelo živeti toliko i raditi tako kako si radio, kad znaš da stari tenori gube visine, a matori pesnici, simulirajući sebe, variraju uzbuđenja mladosti, sećanja koja, i podgrejana, ne zagrevaju druge?

A ime?

Ala si nesebičan najednom. Tvoje ime ne vredi mnogo. Uvek je osporavano, i kad su te ko zna iz kakvih mutnih razloga izabrali u Akademiju. Što je opet siguran znak da ne vrediš mnogo.

Vredim. Ja ću im pomoći da okupe nove borce. Kad se bude raščulo da sam izašao na slobodnu teritoriju, neki će ljudi reći: „Ne staje stari lisac na trulu dasku, zna on šta radi”, neki će požuriti da se opredele „dok nije dockan”, neki će pomisliti: „Kad jedan takav

ugledai pesnik i gospodin, čovek apolitičan i nezavisan, odlazi u šumu, onda zbilja... ”

Šta — zbilja?

Zaključiće da se treba boriti, To.

Ko? Seljaci? Radnici? Bojim se da su me čitali.

Postoje i drugi.

Postoje, ali oni se ne bore, brbljaju samo.

Boriće se.

Za slobodu? Ajde, stari, ne detinjaj. Ana je odnela tvoje rukopise i svoj uljani porogret, ti sediš i ništa. Ti si jedna tužna, odbačena, gluva krpa koja nikome ne treba više. Mladići će doći sutra ili prekosutra, oni su tačni. Sa sobom će povesti na slobodnu teritoriju jednu mrtvu, izlapelu, akademsku mešinu. Nikome potrebnu.

Moje ime još znači nešto.

Kome?

Svima koji...

Reci samo, što si stao? Svima koji... Šta? Što ne govoriš? Stidiš se? Vrlo važno, preda mnom se bar ne moraš stideti. Deder. No? Hoćeš li da ja dovršim tu misao?

Ne treba.

Baš zato ću i dovršiti tvoju banalnu misao. Reč je o svima koji vole, zar ne, slobodu za sve. Je li to?

Ima ih. Postoje.

I ti je voliš? Tebi nije 56 punih godina pucao prsluk za njom, nije? Je li, sebičnjače? Stalo ti je do slobode za sve? Reci.

Jeste. Oduvek. Ali ovo sad je i nešto drugo.

Ovo sad? Misliš li — okupacija?

Mislim okupacija, ali i sve ostalo.

Hoćeš da kažeš da ti pitanje slobode za sve nije baš sasvim ravnodušno?

Nije.

Pogledaj me, čikice! Pogledajmo se kako to mi samo znamo. Do dna. Tamo je i odgođeno poštenje isto što i nepoštenje. Nećeš li da me pogledaš? Znao sam da nećeš smeti, jer znaš da znam da znamo da je dovoljno pogledati u nebo, oblačno ili zvezdano, pa da ništa

sličnog ne uzmemo više srcu. Šta ti znači ta čuvena horizontalna sloboda kad je mesečina? Šta može da znači ta popularna društvena i nacionalna sloboda kad je čovek sam po sebi jedna tako neslobodna pojavica u svemiru, jedna već takva trunčica, konstitucionalno ograničena vremenom života, sputana organskim nužnostima, uhvaćena u lisice uzroka i posledica, kad je čovek jedna trunčica smrtno bolesna od fizičkog i metafizičkog determinizma, koji ne daje čelu da se slobodno digne i...

Zazvonilo je. Jedanput.

Veković diže glavu i oslušnu kako zvuk umire u sumraku.

Drugi put.

Ustade, upali svetlost, ne dozvoljavajući još sebi da se unapred obraduje. Ali bio je siguran da se to Ana vratila. Pokajala se i došla da uzme pismo.

Veković oseti snagu što se vraća, napuni ogromna pluća vazduhom; mila!

Zatetura se od radosti: mila!

Sve je to bila zabuna, njoj nije uopšte stalo do Miće... Kako bi i mogla da voli Miću kad je od mene naučila da živi, oseća, govori, misli? Ne služi li se njegovim slikama, poređenjima? Nije li on nju stvorio sličnu sebi, samo lepšu, bezobzirniju, poetskiju.

Ušao je Mića, bleđ, spokojan, ali sočan od mladosti, od revolucije. Koža na licu bila mu je zategnuta kao sapi u ričeg dvogodog ždrepcu, vilica kamena, a nozdrve tanke, drhtave. I sav je takav bio, visok, oštroid, sav jedna savitljiva vibrirajuća opruga. Odneo mu je Anu. I došao da mu saopšti revolucionarni dekret po tom pitanju. Broj jedan: mladost ima prava na mladost.

Mića je, kao obično, seo u najbližu, u istu fotelju, polako se namestio kao da će svu večnost provesti u njoj (jasno, ima on vremena, mlad je), digao pogled u pravcu praznog udubljenja između polica sa knjigama i, kao da nije primetio da tamo nema više Ane, svrnuo pogled na Vekovića i posmatrao ga neko vreme svojim bezobrazno mladim, zračnim, mirno nasmešenim ljubičastim očima i onda rekao tiho, gotovo šapatom:

— Putna groznica? I sto si već raspremio! Ne radiš?

— Ne radim! — odgovori Veković i pomisli: On joj se sviđa samo što je mlad! Inače, lice mu je neupadljivo, obično, Premršav je, uopšte, bez snage. Savio bih ga kao trsku.

Mića pogleda na sat.

— Imam sat i po vremena. Hteo bih da razgovaramo. A i ne radiš, neću ti smetati.

— Ne radim! — ponovi pesnik i pogleda njegove mokre, kaljave platnene polucipele s gumenim đonom. Kako je samo običan! Trenčkot — zelenkast. Niki — plav. Pantalone — krtičje sive. Iskecane. Bez buga. Šta joj se na njemu svidelo? Nije shvatao, iako je znao. Ali mladića ima na svakom koraku. Zašto baš njega da izabere između svih? A pismo je sigurno pročitao kad hoće da razgovara. Jasno da ga je pročitao.

Ali Veković upita pošto pogleda još jednom Mićine platnene teniske cipele.

— Zar je blato napolju?

Mića mu brzo vrati pogled, prelete zapravo očima preko Vekovićevog tamnog, nesigurnog lica i zaustavi ih u praznom udubljenju između polica s knjigama.

— Ništa naročito. Što?

— Gde li si samo tako ukaljao te svoje patike?

Mića ne pogleda u svoje mokre platnene cipele, nego u Vekovića. Prođe jedan trenutak. Dva. Tri.

— Na Kalemegdanu! — odgovori vrlo mirno i dodade — ali ne treba da se bojiš, nisu me gonili.

— Gonili?

— Pa da! — reče Mića bez oklevanja, gledajući ravnodušno u Vekovića — valjda ne misliš da ih je trebalo posle svega sačekati kraj leša?

— Leša? — ote se Vekoviću — koga su to ubili?

— Nisu oni ubili! — objasni Mića strpljivo — ja sam to!

— Ah! — ote se opet Vekoviću — ti...

Mića potvrdi i upita još mirnije:

— Imaš li cigaretu?

Veković mu pokaza očima na plavu posudu od muranskog stakla. Mladić podiže glomazni poklopac. Nije, znači, svraćao kući!

mislio je Veković manje uzbuđen. Došao je pravo ovamo. I pismo još nije video.

— Kad se to... desilo?

— Nema ni dvadeset minuta kako sam ga...

Mića ne dovrši. Bira je pažljivo između dvadesetinu cigareta, najbolju, ni pretvrdu kao kolac, ni premeku-polupraznu. Kad je nađe, liznu kraj, zapali, povuče polako dim u sebe, ispusti ga kroz tanke živahne nozdrve i reče Mirno:

— Makar i ibar, ali volim naš duvan. Onu bugarsku ardu ne mogu prosto.

— Ubio si! — ponovi Veković gledajući u levak dima koji Mića izdahnu u pravcu police s knjigama.

— Aha! — ponovo potvrdi Mića — izolir-kleštama. Dosta mu je.

— Dosta? Zašto?

Veković je izgledao zbunjen i, od te zaprepašćene zabune, skoro odsutan. Ali Mića odgovori sa strpljenjem učiteljice škole za defektnu decu.

— U teme sam ga udario. Iz sve snage.

— Ne pitam to — Veković se lako strese — pitam zašto si to uradio?

Mića ponovo ispusti dim kroz nozdrve koje ne zadržtaše i odgovori bez uzbuđenja, možda malo umorno:

— Pre no što sam ušao u razglasnu stanicu, vidim ga: sedi na klupi, obrglio neku žensku. Ona se kikoće tiho, on je pritišće sve više, a glavu digao u nebo: „Nema sfeste.” „Zvezde”, ispravila ga je pralja...

— Pralja — ote se Vekoviću.

— Da! Ne znam zašto, ali na pralju je podsećala. Mala, zdepasta, ružna. Imala je izbledelu crvenu bluzu i plavu mokru suknju zalepljenu za trbuh, a ruke isprane, ispucale. „Oplaćno! Tanas nema sfeste!” — rekao je Nemać, a meni se smučilo. Razumeš? Udario sam ga izolir-kleštama iz sve snage.

— Nemać?

— Bio je podoficir. Ali svejedno, svakoga bih. Smučilo mi se.

— A devojka? — upita oprezno Veković.

— Pralja? Ne znam. U razglasnoj je u tom momentu eksplodirala bomba, morao sam da bežim.

Nije razumevao sasvim.

Je li taj podoficir bio čuvar razglasne stanice na Kalemegdanu?

Je li mu smetao da je uništi? Ili ga je ubio zbog „sfeste“? Ali, do đavola, ne ubija se, valjda, zbog zubnih i usnenih suglasnika koje, zna se, Nemci izgovaraju drukčije nego mi! A i kakav je to Nemač podoficir, koji ne vrši dužnost kad je na dužnosti. Ali šta mi je? pitao se. Još ću i o Nemcima da mislim u shemama! Detinjarija. Ipak.

U svemu tome bilo je nečeg nejasnog. Veković, uznemiren, počeo da analizira, čudeći se svom čuđenju. Zar ga sada brine kako je šta učinjeno? Mića je rekao, pomislio je, rekao: „U razglasnoj je eksplodiralo, morao sam da bežim.“ Znači, Mića je postavio bombu u aparat, izašao iz razglasne i onda tek video Nemca. Znači, mogao je, možda, i da se neopaženo udalji. Sigurno. Mogao je. A nije. Ubio je podoficira zbog toga što jadnik nije umeo da izgovori kako treba reč zvezde. A pralja? Je li to slučajni utisak ili Mića to namerno pravi aluziju. Otkud bi mogao? I zašto? Kakve to veze ima?

Znao je da ne vredi tražiti objašnjenja. Mića će reći samo ono što želi da kaže. No to će i bez pitanja.

Veković je otvorio orman i izvukao seljačku pljosku. Mrzelo ga je da ode u kuhinju i potraži čašice.

— Hoćeš li? Predratna prepečenica.

— Ne!

— Nećeš? — upita Veković i sam otpi nekoliko gutljaja, obrisao usta i reče:

— Dobra.

Gledao ga je. Mićine ljubičaste oči svetlele su vedro, mirno, prijatno, možda čak i veselo. Lice mu je bilo spokojno, napeto kao i uvek, ali spokojno sada. Ruke su mu ležale na stolu. Prsti — tanki, gipki. Ali tim je prstima maločas stezao izolir-klešta.

Veković se strese brzo, kao da mu je stalo da to taj mladić ne vidi.

Mića pređe očima preko Vekovićevog lica i opet ih zaustavi u udubljenju između polica s knjigama. Nije više bilo slike one devojke s narandžastom kosom, uska lica, dugačkih, lakiranih očiju, s grudima što su lepršale ispod penušave čipkane bluzice. Veković se nakašlja da pročisti grlo: